

PAMFIL BILȚIU¹, ROMÂNIA

Cuvinte cheie: magia dragostei, credințe, practici magice, vrăji, farmece

Magia dragostei în Țara Chioarului

Rezumat

Întemeiată pe cercetările noastre directe pe teren, într-un spațiu conservator și arhaic, care este zona Chioar, investigația noastră tratează un compartiment al magiei, de mare interes pentru cercetător, pe cât de fertil, pe atât de interesant, magia dragostei.

După considerații referitoare la locul pe care îl ocupă magia dragostei, alături de alte compartimente ale magiei, precum și despre unele credințe care au generat repertoriul de practici magice, am abordat diversele practici magice, vrăji sau farmece legate de variatele deziderate ale fetei în perioada premaritală. În același timp, ne-am referit și la practicile magice legate de atragerea partenerilor, conservate în spațiul investigat, într-un repertoriu amplu și în forme complexe. Am pus accent apoi pe secvențele magice având ca finalitate măritișul și stimularea dragostei. Am acordat spațiul cuvenit practicilor destinate reînnoșării relațiilor dintre doi parteneri care au fost rupte. Nu am omis acea categorie de comportamente ritualico-magice legate de stimularea luării la joc a fetei. Am acordat atenția cuvenită practicilor magice și vrăjilor, menite a învrăjbi sau despărți doi parteneri.

Pe tot parcursul investigației am analizat mecanismul practicilor magice și al vrăjilor, oprindu-ne asupra agenților magici, precum și asupra pieselor de instrumentar magic, căutând să relevăm mito-simbolica acestora. Am acordat atenția cuvenită timpului magic, precum și locurilor comune unde se oficiau astfel de practici magice.

¹ Baia Mare, România;

Key words: love magic, references, magical practices, spells, charms

Love Magic in Chioar County

Summary

Based upon our direct field researches in Chioar County, a conservatory and archaic space, the investigation deals with love magic that is a special compartment of magic presenting through its variety and fertility a great interest for the researcher.

After some considerations referring to the special place occupied by love magic among the other compartments of magic, as well as references to certain beliefs which had generated the repertoire of magical practices, we have approached the diverse magical practices, charms or spells connected to the desiderata of the maids in their premarital period.

In the same time we have referred to magical practices connected to the attraction of the partners, which have been preserved in the researched area in an ample repertoire and complex forms. Then we concentrated on the magical sequences whose aim was the stimulation of love with a view to marriage. A proper attention has been given to the practices meant to rekindle the broken relationship between the two partners. We have not omitted the *magical ritual behavior* stimulating the invitation to dance of the maid. Neither have been neglected the magical practices and charms meant to spoil the the relationship and separate the paters.

All along the investigation we have analyzed the mechanism of the magic practices and charms dwelling upon the agents of magic as well upon the instruments used in the practices, trying to reveal their mythic symbolism. A proper attention has been given to the time of these practices and the common locations where such practices were performed.

Magia dragostei în Țara Chioarului

În contextul culturii populare, în spațiul geografic al zonei Chioar, magia s-a conservat, în toate compartimentele ei, în pregnante și multiple forme tradiționale. Alături de magia domestică, cea a manei, cea medicală sau divinatorie, magia dragostei ocupă un loc aparte.

Din cauza neîmplinirii în dragoste, fata se considera a fi pierdută, în totalitate, orice posibilitate de a atrage atenția și simpatia unei ființe de sex opus. (Olteanu, 1999: 512). Aflată în situație liminală, fata se vede nevoită de a acționa în plan magic, oficiind o serie de practici magice, vrăji sau farmece destinate unor multiple rosturi: atragerea partenerilor, stimularea relațiilor erotice, stimularea luării fetei la joc, ieșirea din ura, despre care se credea că a fost aruncată prin vrăji fata care nu mai era îndrăgită de feciori, despărțirea sau învrăjbirea partenerilor, oprirea căsătoriilor în alte sate etc.

Mecanismul producerii farmecelor și vrăjilor aparținând magiei dragostei, ca și a altor forme de magie, este unul complex. Gestica ritualică cuprinde forme dintre cele mai variate, dar sunt puse să acționeze piese de instrumentar magic din metal prelucrat: cuțit, secure, ac, seceră etc., agenți magici precum apa, focul, pământ, minerale și alimente: sare, făină, pâine, nuci, măr, ou etc., ustensile casnice: lopata, cociorva, ițele și fușteii de la războiul de țesut, de largă răspândire în magie. Sunt esențiale locurile unde se oficiază vrăjile și farmecele: la tăietor, la ape curgătoare, la „miezuină” (mejdă), la horn etc. Capătă o importanță deosebită timpul magic, vrăjile oficiindu-se la ora zero, timpul magic optim, apoi, la răsăritul sau apusul soarelui.

În trecerea lui prin vreme, omul din popor a născocit o serie de practici ritualico-magice prin care fata încerca să-și atragă partenerii doriți. Dintre acestea, puține la număr au suferit un proces de încreștinare. La Românești, când umblă preotul cu crucea ca să sfințească casa, bunicile din casele unde se aflau fete bătrâne, unele veritabile „babe meștere” aruncau nuci prin casă și puneau la pragul ușii ițele de la războiul de țesut „să umble feciorii după fată cum umblă ițele”.

Analizând mecanismul acestei vrăji, trebuie să subliniem că nucul este un arbore demonic în credințele vechi și noi ale multor popoare. În fiecare frunză se ascunde un demon. În basmele noastre, nucul figurează între copacii miraculoși și donatori mitici. Este interesant de amintit că la sârbi, în seara ajunului Crăciunului, gazda casei aruncă nuci la fiecare colț al casei ca ofrandă adusă morților. (Evseev, 1998: 310-311). Magia simpatetică, generalizată în folclor, joacă în această practică un rol esențial.

Există numeroase practici magice de atragere a partenerilor în care sunt puse să acționeze magia simpatetică și cumulusul magic. La Chelița, la casele cu fete, în noaptea de Crăciun se pun pe pragul casei ițele de la războiul de țesut ca să treacă colindătorii peste ele, iar pe colindători se aruncă grăunțe „să umble pețitorii după fată ca ițele și să fie mulț’ ca și grăunțele”. În alte practici, axate pe cumulusul magic, erau puse să acționeze cânepa, plantă cu valențe magice, frecvent utilizată în magie, dar și cociorva, ustensilă care asociază cultul focului și al vetrei, dar și magia hornului. „La șezători

Șezătoare din Lăpuș; foto: Felician Săteanu

fetele bătrâne luau fuior din fiecare caier, îl băgau în horn, apoi încălecau pă cociorvă și înconjurau casa de tri ori strigând feciorii pă nume.” (Românești).

Hornul este loc comun multor practici magice și vrăji. El leagă vatra - sediul spiritelor strămoșilor - cu calea de comunicare cu lumea de sus. Este poarta principală de pătrundere a vrăjitoarelor, vampirilor, strigoilor și altor duhuri necurate. Este și poarta principală de pătrundere a spiritelor casei și a tuturor influențelor cerești. Este locul divinațiilor și altor vrăji în care se apelează la strămoșii mitici. (Evseev, 1998: 174). Cânepa are numeroase utilizări rituale sau funcții magice. Este frecvent folosită în practicile premaritale oficiate la Crăciun și Anul Nou.

Capătă importanță o categorie de practici magice de atragerea partenerilor la baza cărora stă magia homeopatică. „La Boiu Mare, fata, care nu este simpatizată de feciori, vara, când vede prima dată un furnicar, ié furnici, le învârté într-o hârtie și le pune în sân, unde le țâne o zî și-o noapte. Apoi le uscă și după ce le pisază le pune în horincă îndulcită, în care pune chiper ca să schimbe gustul. Credéu că fecioru’ care bé, umblă după fata aceie cum umblă furnicile în furnicar.” Și în această practică este pusă să acționeze magia simpatetică.

În vechile practici de atragerea partenerilor, aparținând tot magiei homeopate, joacă un rol esențial cumulul magic. „Dacă la o fată îi place de-on fecior și vré să și-l cuprindă drăguț, ié on măr, îl străpunje cu cuțātu’, apoi rade di pă nouă unghii și pune răzătura în măr, apoi i-l dă feciorului să-l mânânce.” (Boiu Mare).

Mărul este un fruct al magiei și revelației și este hrană miraculoasă. Copacul care îl produce este și el miraculos, așa cum îl întâlnim în basmele și poveștile populare. Este un simbol erotic, de largă răspândire în folclor. (Chevalier, Gheerbrant, 1993: 284). Unghiile asociază magia degetelor

măinii. Fiecare deget are o simbolică aparte. (Chevalier, Gheerbrant, 1993: 438). În practică intervine și mistica cifrei trei, generalizată în folclorul nostru și al altor popoare.

O categorie de practici magice destinate atragerii partenerilor au la bază valențele magice ale gardului, numărătoarea magică și ritul vorbit, dacă avem în vedere că se rostesc descântece pe bază de poruncă directă. „Ca să-i atragă pe drăguți, la Finteușu Mare, două, trei fete ieșeau pe întuneric din șezătoare afară, numărau parii de la gard pă-ntuneric, de la nouă la unu’. În noaptea următoare să duceau la par și jucau în juru’ parului și descântau: Noi nu jucăm paru’, / Că jucăm pețătoru’, / Să n-aibă stare-nt-on loc, / Cum n-are paru’ când arde-n foc, / Până la mine-a vini, / Cu mine mâna a da / Și-n gură m-a săruta.”

Parul este simbol erotic și al caracterului efemer al existenței. Proliferarea parilor traduce o manifestare a vieții instinctive și senzuale. (Chevalier, Gheerbrant, 1993, III: 408). Un rol esențial în practică îl îndeplinește dansul ritualic, care asociază cercul magic protector. Formulele orale rostite aparțin tipului de descântec axat pe poruncă directă.

O categorie de practici de atragerea partenerilor se întemeiază pe mito-simbolica stelei, magia părului de pe cap, la care se adaugă locul de oficiere a vrăjii, pe tăietor, comun mai multor fermece. La Sălnița, ca să-și aducă mai repede feciorii doriți a le fi drăguți, fetele se așezau pe tăietor, în noaptea de Anu Nou, își despleteau părul și, când să pieptăneau, să uitau la stele și zăcâu: -Tu sté, cocosté, / Du-te la orânda mé, / Nu-i da rând deloc, / Nici cât ar arde-on pai în foc.”

Stelele sunt considerate în popor călăuze ale oamenilor și simboluri ale destinului individual. În acest fel, steaua devine simbol al soartei omului. (Evseev, 1998: 498).

Este esențială în practică magia părului. În mitologia universală există credința că puterea omului se află în părul de pe cap. Dar părul are valențe magice prin tunsul și pieptănatul ritual, prezente într-o serie de credințe și practici rituale. (Evseev, 1998: 354-355). În practică joacă un rol important și timpul magic.

În scopul atragerii partenerilor, în spațiul investigat, înregistrăm vrăji de largă răspândire în magia românească. „La Anu’ Nou, ca să-și aducă cât mai repede ursitu’, fata să ducé la prun, scutura prunu și zăcé: Io scutur prunu’, / Să vie nebunu’. / De-i însurat, / Să fie-nșelat, / De-i holtei, / Să fie oșolhei (fără alinare).” Într-o variantă de la Preluca Veche este asociat dracul, investit, de omul din popor, cu o putere extraordinară, capabil de a săvârși și îndeplini orice act. La baza invocării acestei ființe mitologice, larg răspândită în folclor, stă satanismul țărănesc. Descântecul rostit în cadrul vrăjii este pe bază de poruncă directă: „Nu scutur prunu’, / Că scutur nebunu’, / Nu scutur pă Nacu, / Că scutur pă dracu’. / - Ieș’, drace, de unde ești, / Că-n iast sară-m’ trebuiești.”

Prunul este considerat plantă aducătoare de noroc, de bun augur. Ea reprezintă tinerețea care este pe punctul de a se manifesta. (Chevalier, Gheerbrant, III, 1993: 131).

O altă categorie de practici magice de atragere a partenerilor are la bază magia simpatetică, litolatria și tăcerea magică. „Când nu mai veneau feciorii în șezătoare, fét’ile să duceau la o apă curgătoare fără a vorovi una cu alta. Acolo făceau „produh” (copcă). Acolo luau pietre cu gura și le-aduceau în casa șezătorii. Le punéu înt-o oală pă sobă la fierț. Când oala fierbé și să auzé zgomotu’ cum să lovéu pietrele de oală, credéu fét’ile că cu cât îi zgomotu’ mai mare, cu atât vor vini feciori mai mulț’ în șezătoare.” (Finteușu Mare).

Fetele bătrâne credeau că, ajunse la un număr mai mare de ani, au pierdut orice șansă de a fi luate de neveste. Aflăte în situație liminală căutau ieșire în magie. O formă răspândită, în multe regiuni ale țării, era „luatu’ mătrăgunii pă dragoste”. Și în Chioar se lua după prescripții rituale mai răspândite, dar înregistrăm și unele particularități. Când se lua mătrăguna, i se pune la rădăcină vin și bani, se juca în jurul ei, iar după ce era adusă acasă era plantată în noaptea de Anul Nou în grădină,

îi puneau la rădăcină pâine și vin și spuneau: „Mătrăgună, doamnă bună, / Mărită-mă-n asta lună, / De nu-n asta-n ceielaltă, / Nu mă uita niciodată, / Că nici io nu te-oi uita, / Cu vin roșu te-oi spăla, / Cu vin roșu strecurat, / Cu pâine de grâu curat, / Ca să fiu de cinste-n sat.” (Sălnița).

Trebuie să subliniem că descântecul pe bază de poruncă directă cuprinde în această variantă pactul cu mătrăguna. Joacă un rol important dansul ritualic în jurul plantei, ritul vorbit.

La Finteușu Mare, am înregistrat o vrajă axată pe descântarea frunzei de mătrăgună, pe care o pune în papuc pentru a-și atrage partenerii la joc. Se credea că, săvârșind o atare vrajă, fata va fi luată și de nevastă. Așa cum sublinia Mircea Eliade, mătrăguna în fermece este căutată de fete și femei, fiind planta cea mai de efect pentru virtuțile ei magice. (Eliade, 2006: 206).

Practicile magice, având ca destinație obținerea măritişului, s-au conservat în forme complexe, unele fiind chiar inedite sau rare. „Fét'ile care vroiau să să mărite luau on cârnaț', să duceau cu cârnațu' la apă, unde făcêu produh. Cu el între picioare se învârteau în juru' produhului, spunând descântecul sau horea cârnatului. Apoi, în sărbători, fecioru' era servit din bucata descântată, cu formule de genul: Sân Văsâi vârgat, / Dă-mi, Doamne, bărbat, / Că de nu mi-i da, / Io te-oi înfrupta. / Cârnațu' îi ascuns și când știa fata că-i vine pețitoru' îl frije, îl taie dărabe și le pune pă taljer.” (Finteușu Mare, Boiu Mare). Practica are la bază magia homeopatică, dar asociază și magia apei, dansul ritualic și ritul vorbit. Cârnatul, după toate probabilitățile, este simbol sexual.

Unele practici de stimularea măritişului au suferit un proces de încreștinare. „La Bobotează, femeile pricepute luau fire din struțu' de bosâioc al popii și le strecurau în sânu' fét'ilor să fie văzute de feciori cum este văzut struțu' de bosâioc.” (Finteușu Mare).

Să știe că busuiocul este considerat un mijloc magic de a atrage iubitul, i se atribuie proprietăți magice și apotropaice, de unde prezența lui în toate practicile maritale și premaritale. (Evseev, 1998: 62-63).

Referitor la relațiile dintre parteneri, am înregistrat și în zona Chioar aducerea pe sus a drăguțului de la distanță, prin manevrarea unui vehicul ritual, care este lanțul și care în unele sate poartă denumirea de „făcutu' cu dracu”. Deoarece această vrajă complexă nu se mai practică de multă vreme, performerii noștri nu ne-au putut furniza decât informații lacunare, lipsind cele legate de coborârea persoanei aduse pe sus și întoarcerea ei tot pe sus. „Ca să-și aducă drăguții din armată ori din alte sate, unde se aflau, fetele punéu înt-on ulcior de lut apă descântată, adusă de la vrăjitori și o fierbéu în vatra focului. După ce se încălzé, ulcioru', se învârté în foc. Dacă ulcioru' crăpa din cauza focului prea mare, atunci cel adus pă sus murea. La noi în sat, o fată și-o cunoscut fecioru' când era în armată, o „făcut cu dracu” și l-o adus pă sus până la ié acasă. Să auzé lanțu' pă sus turgăluind.” (Boiu Mare).

Vraja, mecanismul ei se sprijină pe cultul focului și al vetrei, dar și pe agentul magic, apa, preparată magic de către vrăjitori. Ca piese de instrumentar magic este esențial ulciorul care asociază trei elemente fundamentale ale naturii: focul, apa, pământul. O altă piesă de instrumentar magic este lanțul care îndeplinește rostul de vehicul ritual, care este simbolul servituții, legăturii, captivității. În mitologie, lanțul este simbolul legăturii dintre cer și pământ. (Evseev, 1998: 217). Lanțul asociază și ritul metalului prelucrat.

Practicile magice de reînnoare a relațiilor dintre doi parteneri, în situația în care fata a fost cuprinsă ca drăguță de un alt flăcău, mizau pe magia răscrucilor de drumuri și a pământului. Joacă un rol esențial magia simpatetică. „La Românești, fata părăsită de ibovnic, care-și cuprinde altă drăguță, oficiază practici magice prin care urmărește ca el să fie urât de fată și să revină la vechile relații. Baba meșteră lua smoală di pă osia unui car, să duce la răscruci de drumuri, de

unde ie pământ pă care-l amestecă cu smoolă. Cu acest amestec baba îl unje pă cel ce-a cuprins altă drăguță fără ca să observe el. Apoi cei doi să urăsc, fug unu de altu și fecioru' să duce-napoi la fosta iubită.”

O categorie de practici ritualico-magice, din zona Chioar, aveau ca destinație stimularea luării la joc a fetei. Unele practici din această grupă au la bază magia pânzei și firului, dar era pus să acționeze și descântecul pe bază de poruncă directă. „Fata care vroia să fie jucată la danț trebuie să prindă de rochie și să țână de ie până la gura șurii danțului și să zacă di tri ori: Fujiț', coșniță câcate, / Păstă gard aruncate, / Că pă câte vă ajung, / Pă tăte vă ung, / Pă câte vă 'tâlesc, / Pă tăte vă pocesc, / Că vine-on vișin înflorit, / În mijloc de danț arăduit.” (Finteușu Mare).

Unele practici magice aveau ca destinație învrăjbirea a doi parteneri. Cea mai simplă vrajă miza pe magia simpatetică și consta în simpla aruncare de „poprică” (boia iute) între cei doi ibovnici, care ulterior se „ceartă rău între ei, ba se și despărțesc.” Învrăjbirea a doi parteneri, și în zona Chioar ca și în alte regiuni ale țării, miza pe efectul magic al „mătrăgunii luată pă scârbă”. Pentru a fi eficientă, buruiana era preparată magic în procesul culegerii și până la aducerea ei la casa celei care o ia. Când o culegea, nu-i punea nimic la rădăcină și tot timpul o certa, iar când o aducea acasă, o ținea la fund. Iar acasă o punea în closet. Astfel preparată magic planta era aruncată între cei doi ibovnici, care se certau cumplit, deveneau dușmani de moarte, se băteau, ba chiar se omorau.

O categorie de practici magice erau destinate despărțirii a doi parteneri de către o fată rivală. În unele vrăji, se miza pe efectul magic al botei cu care a fost despărțit un șarpe de-o broască. „Ca să despărță doi ibovnici, vrăjitoarea bagă bota pă mânecă și trece pântre ei. Acia nu mai șed, veci, laolaltă.” (Românești).

O categorie de farmece aveau ca destinație reînnoirea relațiilor dintre doi parteneri care au fost despărțiți. Unele vrăji mizau pe magia simpatetică, dar asociau litolatria și efectul magic al urinei. „La noi, o fată o avut on drăguț și când s-o ieie de nevastă o lăsat-o. O învățat-o o babă să facă on foc în grădină sau în curte și să baje în el o piatră care o stat pă varză. Când s-a înfoca, s-o scoată și să urineze pă ie și să zacă: Așe să-l ardă dragostea pă Ion cum arde urina pă piatră.” (Boiu Mare).

Sub aspectul semnificației, urina este investită cu valențe magice, simbolizând unitatea principiului vital care leagă relațiile și securitatea unei persoane. La unele popoare, simbolizează norocul. (Chevalier, Gheerbrant, III, 1993: 415).

Unele farmece mai complexe erau destinate opririi căsătoriei feciorilor în alte sate. O practică înregistrată de cercetările noastre la Românești se întemeiază pe regula cumulului magic, așa cum ne argumentează piesele de instrumentar magic utilizate: pieptene, pană de găină, coșniță de albine și lucruri părăsite, cum ar fi mătura. Aceste ustensile se pun în hotarul dintre sate. Atunci feciorii nu se mai pot însura în sate vecine.

Sub aspectul simbolicii, albina posedă o serie de valori simbolice, între care viața comunitară exemplară. Simbolizează încarnarea sufletelor celor drepti, de aceea și coșnițele lor aveau valențe magice. (Evseev, 1998: 16).

Pieptenele este investit cu valențe magice și datorită relației lui cu părul capului, fiind investit cu funcție de protecție. Este investit cu putere și forță de constrângere și de comunicare cu puterile supranaturale. (Chevalier, Gheerbrant, III, 1993: 92).

Pana de găină are valențe magice care provin de la purtător, pasăre omniprezentă în magie, mai ales în magia neagră, încă din cele mai vechi timpuri.

Mătura, mai ales cea părăsită, este generalizată în magie, ea exprimând un principiu al separării unui teritoriu al ordinii de unul al dezordinii. Valențele ei magice ne sunt exprimate și prin

așezarea ei la leagănul copilului când acesta este lăsat singur. Practica asociază și ritul crucilor de drumuri, locuri comune multor vrăji și care aparțin de magia locurilor marginale.

Magia dragostei în zona Chioar, odinioară, intens practică prin felurite vrăji, farmece, mai simple sau mai complexe, a dispărut aproape în totalitate din cauza procesului de modernizare a satelor, care a atras după sine propagarea științei și culturii, care au produs mutații profunde în viața și conștiința țăranului.

Bibliografie

- CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain**, 1993 *Dicționar de simboluri*, vol. III, București, Editura Artemis.
- ELIADE, Mircea**, 2006 *Istoria credințelor și ideilor religioase*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- EVSEEV, Ivan**, 1998 *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, Editura Amarcord.
- OLTEANU, Antoaneta**, 1999 *Școala de solomonie. Divinație și vrăjitorie în context comparat*, București, Editura Paideia.